

Biserica din Soconzel - monument al arhitecturii populare din nord-vestul României

Maria Lobonț Pușcaș, Adela Dobrescu

Introducere

În cadrul istoriei arhitecturii populare românești, construcțiile din lemn și în special bisericile ocupă un loc însemnat. Cunoașterea evoluției lor atât din punct de vedere al arhitecturii cât și din punct de vedere al istoriei și istoriei artei este importantă. Pentru nord-vestul României un repertoriu de acest gen este și mai valoros cu cât aceste monumente sunt caracteristice acestui spațiu.

În secolele XVII-XIX obștea românească din Transilvania a devenit principalul ctitor al instituției în jurul căreia s-a adunat și a rezistat de-a lungul veacurilor: *biserica*. Aceasta are, fără îndoială, o influență majoră în viața obștei și tocmai de aceea obștea o menține din veniturile-i proprii, o înalță, o împodobește, o sfințește. În acest context sec. XVIII se reliefează, aducând cu el un val de noi ctitorii obștești, care vin să sublinieze nu numai credința în Dumnezeu cât mai ales să afirme, îndârjit, ființa de neam a românilor.

Inscripțiile de pe portalurile bisericilor conțin adesea notificări precum: “ano domini 1641, bacon zidirii”, la Ticu Sat (jud. Cluj) sau “Leat 1695 meseța iunie dni 20” la Bălan-Joseni (jud. Sălaj). Astfel aflăm cui datorăm aceste biserici și implicit cui datorăm frumoasa biserică de la Soconzel, care a fost construită cu “cheltuiala satului”.¹

Istoric

Soconzel, comuna Socond, jud. Satu Mare este înconjurat de jur împrejur de dealuri, o parte din ele acoperite cu păduri seculare. Satul a fost până în secolul al XVI-lea proprietatea familiei Drag (Dragoș), apoi, împreună cu domeniul Ardudului a aparținut cetății Satu Mare. În secolul al XVII-lea a fost donat familiei Károlyi.²

Biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” este așezată pe un deal, la marginea cimitirului, dominând întreaga localitate. Datele cele mai exacte le avem de pe un scaun de lemn, din biserică, care datează de la 1795 și care poartă inițialele K. L. Un alt scaun de lemn poartă data 1845 și inițialele P.L. Pe unul din blaturile de lemn, la intrarea în biserică, pe partea stângă, se găsește o inscripție unde sunt pomeniți „Popu Ioanu din Hazsnas Lapusiu 1874” și „Papp Viktor 1879”.

Alte informații menite să contribuie la cunoașterea istoricului acestei biserici le găsim în casa parohială din Soconzel unde există un dulap de lemn pe ușa căruia este o listă a preoților care au slujit la această biserică de-a lungul anilor:

Ținând seama de toate aceste date putem spune că biserica a fost ridicată în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Planul bisericii

Bisericile de lemn din Transilvania sunt construite din bârne³ așezate orizontal, unele peste altele și sunt compuse, în principiu, dint-o tindă (proanos) și o navă (naos) despărțite printr-un perete transversal. Altarul, se află în prelungirea navei și este despărțit de aceasta de iconostas⁴.

Așa cum afirmă Virgil Vătășianu, în funcție de particularitățile planimetrice, există mai multe tipuri de biserici:

1. tipul 1 compus din trei încăperi dreptunghiulare, înscrise într-un plan unitar, dreptunghiular foarte asemănător cu casa țărănească;

¹ I.Godea, I.Cristache-Panait, A.Chiriac, M.Malină, *Monumente istorice bisericesti din Eparhia Oradiei, Bisericile de lemn*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, Oradea, 1978, p. 442, 452

² Borovsky Samu, *Szatmár varmegye*, p. 100

³ Virgil Vătășianu, *Contribuție la studiul tipologiei bisericilor de lemn din Țările Române*, în Anuarul Institutului de Istorie din Cluj, an III, 1960, p. 28

⁴ I.Iurașciuc, S.Șainelic, *Monumente de arhitectură populară: bisericile de lemn din zona Codru*, în Satu Mare – Studii și comunicări, 1975, p. 165

Biserica are, ca peste tot în zonă, o capacitate redusă. Dimensiunile ei sunt: 6,14 m lațime și o lungime de 13,87 m. Din lungimea totală a bisericii 3,53 m este lungimea altarului, altar care are formă pentagonală. Pereții bisericii sunt alcătuiți din cinci "blăni" de stejar suprapuse orizontal, în sistem blockbau⁶. Cioplirea și îmbinarea "blănilor" s-a făcut cu barda și cu securea. Naosul bisericii este boltit semicilindric, bolta fiind realizată din scânduri late, sprijinite pe *coaste* (arce semicirculare) care, la rândul lor, se sprijină pe grinzile pereților de nord și sud.

La interior biserica se împarte în pronaos (biserica femeilor), naos (biserica bărbaților) și altar. Intrarea în biserica femeilor sau tindă se face dinspre vest iar o ușă în mijlocul peretelui ce separă pronaosul de naos duce mai departe spre biserica propriu zisă. Tinda este tavanită. Zidul despărțitor între biserica femeilor și cea a bărbaților este semideschis și are patru stâlpi de susținere pictați și șase stâlpi decorativi din lemn. Biserica bărbaților are forma dreptunghiulară, formă întâlnită foarte des în bisericile de lemn din zonă. Din biserica bărbaților spre altar se află: ușile împărătești și cele două diaconești. Ușile împărătești se păstrează încă în original. Altarul este la rândul său acoperit de o mică cerime. În mijlocul încăperii strâmte se află o masă de lemn care înlocuiește vechiul altar. De pe masă se înalță o icoană de proporții mari, reprezentând scena "Maica Domnului Îndurerată".

În urma ultimei restaurări a fost schimbată în întregime pardoseala bisericii, aceasta fiind realizată din scânduri de brad.

Biserica este luminată de un număr redus de ferestre, numai două în navă și trei în altar.

Acoperișul este unic peste întreaga biserică, incluzând altarul. Sistemul de căpriori prinși în cuiburi în cununile streășinilor este unul comun bisericilor de lemn din Transilvania. În 1959 acoperișul de draniță al bisericii a fost înlocuit cu unul de tablă.⁷ Sub streășină, capetele grinzilor transversale (fixate pe bârnele orizontale prin plătuială și chertătură) și căpriorii prelungiți proeminent în afară formează un sistem de susținere care are și un efect decorativ, ei fiind ciopliți în scară.

La restaurarea din 1994-1995 acoperișul din tablă al bisericii este schimbat cu unul de șindrilă. Șindrila a fost prelucrată manual de meșteri șindrilari din județul Maramureș. Pentru acoperire au fost folosite în jur de 30.000 de șindrile.

Turnul se înalță pe talpă, peste tinda femeilor, numai până la nivelul coamei acoperișului, o trăsătură specifică bisericilor din nord-vestul Transilvaniei. Deasupra turnului se află foișorul, ieșit în afară, construit din scânduri așezate vertical. Pe fiecare latură a foișorului există patru arcuri pe stâlpi nedecorați. Pe stâlpii foișorului se sprijină coiful în formă conică, din mijlocul căruia se înalță săgeata turnului.

La exterior, pe peretele sudic și în jurul altarului este sculptat un brâu simplu. Atât pe peretele sudic cât și pe cel nordic sunt fixate cruci de diferite dimensiuni și forme. Acestea au fost așezate pe pereții bisericii în amintirea bărbaților care au dipărut în primul și al doilea război mondial. Pe peretele nordic se află o singură cruce, a cărei formă indică prezența unei fotografii. Pe peretele sudic sunt patru cruci, una fără brațe, iar celelalte trei având urme de pigmenți. Pe una dintre cruci stă scris numele: Ioan Maxim, 1915.

⁶ Paul Petrescu, *Unitatea de concepție constructivă și decorativă a bisericilor de lemn românești*, în *Studii și cercetări de istoria artei*, tomul 14, 1967, Ed. Academiei RSR, București, p.27

⁷ I.Godea, I.Cristache-Panait, A.Chiriac, M.Malinas, *op. cit.*, p. 466

Biserica din lemn cu hramul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril din satul Soconzel, comuna Socond este una din puținele astfel de monumente de pe teritoriul județului Satu Mare. Ea se află în posesia Muzeului Județean Satu Mare și este inclusă pe lista de monumente istorice. Pentru județul Satu Mare, această biserică, alături de bisericile din lemn de la Stâna, Lelei, Lechința, Corund și Bolda, reprezintă un punct de reper atât din punct de vedere istoric cât și din punct de vedere al istoriei artei și al arhitecturii populare din lemn.

Bibliografie:

Borovsky, Samu, *Szatmár varmegye*,

Godea, I., Cristache-Panait, I., Chiriac, A., Malinas, M., *Monumente istorice bisericesti din Eparhia Oradiei, Bisericile de lemn*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, Oradea, 1978

Iurașciuc, I., Șainelic S., *Monumente de arhitectură populară: bisericile de lemn din zona Codru*, în Satu Mare – Studii și comunicări, 1975

Petrescu, Paul, *Unitatea de concepție constructivă și decorativă a bisericilor de lemn românești*, în Studii și cercetări de istoria artei, tomul 14, , Ed. Academiei RSR, București, 1967

Vătășianu, Virgil, *Contribuție la studiul tipologiei bisericilor de lemn din Țările Române*, în Anuarul Institutului de Istorie din Cluj, an III, 1960

Church of Soconzel - monument of folk architecture in northwestern Romania

Abstract

The wooden churches are the creation of the folk tradition and this is easy to noted when we talk about the church from Soconzel. The first aspect that we should notice is that the wooden churches use the same building material as the peasant houses – the wood, and the second aspect is that the wooden churches and the peasant houses have some points of convergence.

The wooden church from Soconzel is one of the few monuments of this tipe from Satu Mare county. The church was built in XVIIIth century but there is nothing to certify the exact date of the construction. Like other churches from the same area the church from Soconzel was built from wooden beams joined horizontal. The church is painted only on the inside. The mural painting covers the walls of the church but it is in a very degraded state. The church dimensions are: 6,14 m X 13,87 m.

The church from Soconzel next to the churches from Stâna, Lelei, Lechința, Corund and Bolda is a very important monument from the point of view of the folk art and the history of architecture.